

ÖZEL HUKUK/PRIVATE LAW

Araştırma Makalesi / Research Article

Karşılaştırmalı Hukuk ve Türk Hukukunda Sözleşme ile Alacağın Devrinin Engellenmesinin Alacak Finansmanı (Factoring ve Forfaiting) Açısından İrdelenmesi*

Analysis of Contractual Prohibition of Assignment of Receivables in Comparative Law and Turkish Law within the Context of Receivables Financing (Factoring and Forfaiting)

Eda ATAMER-COŞKUNSU**

ÖZ

Alacak devrinin sözleşme ile yasaklanması (pactum de non cedendo), tedarik zincirinde yer alan küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin alacak finansmanına erişimlerine engel olmaktadır. Büyük alıcılar tarafından tedarik sözleşmelerine genel işlem koşulları olarak eklenen devir yasakları, sadece ülkemizde değil diğer ülkelerde de büyüyen bir problem haline gelmiştir. Bu nedenle gerek uluslararası düzenlemelerde gerekse pek çok hukuk sisteminde sözleşmesel devir yasaklarının etkisini sınırlayıcı yasal değişiklikler yapılmıştır. Türkiye'deki tüm işletmelerin %99,8'inin küçük ve orta büyüklükteki işletmelerden oluştuğu düşünüldüğünde, mevzuat değişikliğinin ülkemiz açısından da kaçınılmaz olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Bu kapsamda, uluslararası ve karşılaştırmalı hukuktaki gelişmeler ışığında, Türk Hukuku açısından konunun değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Alacağın devrinin sözleşme ile yasaklanması, sözleşmesel devir yasağı, pactum de non cedendo, alacak finansmanı, factoring, forfaiting, küçük ve orta büyüklükte işletmeler.

* Makale gönderim tarihi: 06.12.2024 Makale kabul tarihi: 09.01.2025. Eda Atamer-Coşkun-su, "Karşılaştırmalı Hukuk ve Türk Hukukunda Sözleşme ile Alacağın Devrinin Engellenmesinin Alacak Finansmanı (Factoring ve Forfaiting) Açısından İrdelenmesi", *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, 2025, ss. 455-474, DOI: <https://doi.org/10.46547/imuhfd.2025.12.1.13>

Bu makale İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Doktora Programında "Forfaiting Sözleşmesi" isimli doktora tezinden türetilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Bölümü, 0000-0001-6426-1451, av.edaatamer@gmail.com

Çatışma Beyanı: Yazar/lar herhangi bir çatışma beyanı bildirmemiştir.

ABSTRACT

The prohibition of assignment of receivables by contract (pactum de non cedendo) prevents small and medium-sized enterprises in the supply chain from accessing receivables financing. Assignment prohibitions added to supply contracts as standardized terms of contract by large buyers have become a growing problem not only in our country but also in other countries. For this reason, both in international regulations and in many legal systems, legal changes have been made to limit the effect of contractual prohibitions. When it is considered that 99.8% of all enterprises in Turkey are small and medium-sized enterprises, it is better understood that legislative changes are also unavoidable for our country. In this context, it is important to evaluate the issue in terms of Turkish Law in the light of developments in the international and comparative law.

Keywords: Contractual prohibition of assignment of receivables, ban on assignment, pactum de non cedendo, receivables financing, factoring, forfaiting, small and medium-sized enterprises.

Giriş

Türk Borçlar Kanunun (TBK)¹ 183'üncü maddesine göre, kanun, *sözleşme* veya işin niteliği *engel olmadıkça* alacaklı, borçlunun rızasını aramaksızın alacağını üçüncü bir kişiye devredebilir (TBK m. 183/1; İBK² m. 164/1). Hükümden de anlaşılacağı üzere, devir engeli kanundan veya işin niteliğinden kaynaklanabileceği gibi, alacaklı ile borçlu arasındaki sözleşmeden de kaynaklanabilir.

Diğer taraftan, temelinde alacak devri bulunan faktoring³ ve forfaiting⁴ söz-

1 RG. 04.02.2011-27836.

2 İsviçre Borçlar Kanunu (OR-İBK), https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/24/233_245_233/en

3 6361 Sayılı Finansal Kiralama, Faktoring, Finansman ve Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu m. 38'e göre "Faktoring sözleşmesi, mal veya hizmet satışından doğmuş fatura ile tevsik edilen alacaklar ile Kurulca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde tevsik edilebilen mal veya hizmet satışına bağlı doğacak alacakları devir almak suretiyle, faktoring şirketinin müşterisine sağladığı tahsilat, borçlu ve müşteri hesaplarının tutulmasının yanı sıra finansman veya faktoring garantisi fonksiyonlarından herhangi birini ya da tümünü içeren sözleşmedir." Faktoring sözleşmesine konu alacakların fatura ve benzeri alacağa bağlı belgelerle tevsik edilmesi zorunludur. Faktoring kavram ve tanımı konusunda açıklamalar için bkz. Cumhuriyet Özakman, *Factoring Sözleşmeleri*, İstanbul, 1988, s. 13 vd.; Özge Uzun-Kazmacı, *Factoring Sözleşmesi*, 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014, s. 41 ve 42.

4 Forfaiting, mal veya hizmet ihracatından doğan -genellikle polise, bono gibi kıymetli evrakla bağlanmış- vadeli alacakların banka veya finans kuruluşu tarafından faiz ve diğer masraflar indirildikten (iskonto edildikten) sonra devralınması karşılığında peşin ödemenin yapıldığı; alacak veya alacağa bağlı risklerin forfaiting kuruluşu tarafından üstlenildiği bir finansman yöntemidir. Forfaitinge uygulamada çoğunlukla kambiyo senedine bağlanmış alacaklar konu olmakla birlikte, defter alacaklarının da (özellikle akreditif, banka garantisi altına alınmış alacaklar ile uluslararası alanda finansal kiralama sözleşmesinden doğan alacaklar) forfaiting sözleşmesine konu olması mümkündür. Forfaiting tanımı için bkz. Nuray Ekşi, "Forfaiting Sözleşmesi", *Facultas Decima Anniversaria 10. Yıl Armağanı*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul, 1993, s. 251; Pınar Aşık, *Hukuki Açısından Forfaiting*, 2. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 21 ve 22.

leşmeleri açısından bakıldığında ise, bu sözleşmelerin geçerli olarak akdedilebilmeleri için alacağın devrine engel teşkil eden bir durum bulunmaması gerekmektedir. Faktoring ve forfaiting işlemlerinde, *ticari ilişkiden* doğan para alacakları finanse edildiğinden, kanundan veya işin niteliğinden kaynaklanan alacaklar, bu işlemlere konu olmamaktadır⁵. Ancak, taraflar arasındaki temel ilişkide devri sözleşme ile yasaklanmış alacaklar (*pactum de non cedendo*)⁶, faktoring ve forfaiting sözleşmeleri açısından sorun teşkil etmektedir ve bu nedenle konunun bu açıdan değerlendirilmesi önem arz etmektedir⁷. Zira, bu durumda, borçlunun korunması ilkesi kapsamında temel ilişkideki borçlunun menfaatleri ile, alacağını devrederek kendisine finansman temin etme özgürlüğü kısıtlanan alacaklının menfaatleri ve devralanların menfaatleri çatışmaktadır. Bu menfaatler arası dengenin adaletli şekilde kurulması için, her bir tarafın menfaatlerinin iyi analiz edilmesi gerekmektedir⁸.

Borçlunun menfaatleri açısından, sözleşmesel devir yasağının temelinde, alacağın devri sebebiyle -alacak devrine rıza göstermesi dahi gerekmeyen- borçlunun durumunun kötüleşmemesi, yani borçluyu koruma ilkesinden kaynaklanmaktadır. *Pactum de non cedendo* sayesinde alacaklının alacağını devretmesi

5 Forfaiting açısından bkz. Andreas Deuber, *Rechtliche Aspekte in Der Forfaitierung*, Haupt, 1993, s. 86; Aşık, s. 154. Faktoring açısından bkz. Özakman, s. 22.

6 *Pactum de non cedendo*, alacağı devretmeme anlaşmasıdır. Bu bağımsız bir anlaşma olup, herhangi bir şekle tabi değildir. Devir yasağının doğduğu sözleşmenin içinde düzenlenebileceği gibi, ayrı bir anlaşma da yapılabilir. Bkz. Kenan Tunçomağ, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt 1, 6. Bası, İstanbul, 1976, s. 1084; M. Kemal Oğuzman, Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt 2, 14. Bası, İstanbul, 2018, s. 597; Hüseyin Hatemi, Emre Gökyayla, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 5. Bası, İstanbul, 2021, s. 418; H. Tolunay Ozanemre-Yayla, *Alacağın Devri İşleminin Geçerliliği ve Sebeple Olan İlişkisi (İliliği)*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2019, s. 195. Alacaklı ile borçlu arasında yapılan bu anlaşma ile alacaklının tasarruf yetkisi kısıtlanmış olur. Bkz. Ayfer Uyanık-Çavuşoğlu, *Faktoring ve Özellikle Milletlerarası Özel Hukukta Faktoring Sözleşmesi*, Çağ Üniversitesi Yayınları No: 3, Mersin, 2004, s. 81; Oruç Hami Şener, *Faktoring'de Borçlunun Hukuki Durumu ve Özellikle Temlikin Sözleşmeyle Yasaklanması*, Ankara, 2005, s. 76, dn. 164; Uzun-Kazmacı, s. 113; Ozanemre-Yayla, s. 196; Burcu Erbayraktar, *Alacağın Devrinin Sözleşme ile Engellenmesi (Pactum De Non Cedendo)*, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2021, s. 373 ve 657.

7 Türk hukukunda *pactum de non cedendo*'yu faktoring sözleşmeleri açısından incelemeler için bkz. Uyanık-Çavuşoğlu, s. 108, 204 ve 205; Şener, s. 73 vd. (Yazar tarafından, alacağın temlikinin sözleşmeyle yasaklanmasının getirebileceği sakıncalar konusu ve bu konuda Alman Hukukunda yapılan düzenleme detaylı olarak irdelenmiştir. Yazar, Türk Hukuku açısından bu konuda düzenleme yapılmasına gerek olup olmadığını değerlendirdikten sonra, konuya ilişkin düzenleme önerisinde bulunmuştur. Bkz. Şener, s. 101.); Uzun-Kazmacı, ss. 112-118.

Forfaiting açısından bkz. Aşık, s. 154 ve 155.

Genel olarak bkz. Ozanemre-Yayla, s. 194 vd. Ayrıca, *pactum de cedendo* açısından kapsamlı bir çalışma için bkz. Erbayraktar, s. 11 vd.

8 Matthias Armgardt, "Die Wirkung Vertraglicher Abtretungsverbote im Deutschen und Ausländischen Privatrecht", *The Rabel Journal of Comparative and International Private Law*, Cilt 73, Sayı 2, 2009, s. 321.

engellenerek, borçlunun alacaklı olmayan birine ifada bulunma tehlikesi bertaraf edilmektedir. Ayrıca, borçlu bu konuda operasyonel takip külfetinden de kurtulmuş olmaktadır. Zira, zincirleme alacak devirlerinde veya faktoringe konu toptan (global) alacak devirlerinde, borçlunun ödemeyi kime yapması gerektiğini takip etmesi kendisi açısından bir külfet yaratmaktadır. Özellikle de tedarik zincirindeki büyük alıcılar açısından bu durum yanlış kişiye ifa riskini artırmaktadır⁹. Bu riski bertaraf etmek için tarafların aralarında kararlaştırdıkları devir yasağı, sözleşme özgürlüğü ilkesi kapsamında değerlendirilmekte, bu ilkeye göre tarafların diledikleri tipte ve içerikte düzenleme yapabilecekleri, bu minvalde alacağın devri yasağını da sözleşme ile yaratabilecekleri ve buna ilişkin koşulları istedikleri gibi düzenlemekte serbest oldukları belirtilmektedir¹⁰. Doktrinde, borçlunun devir yasağına olan bir menfaatinin de takas hakkı olduğu ileri sürülmektedir¹¹.

Alacaklının menfaatleri açısından değerlendirildiğinde ise, alacaklının alacağını devretmeye ilişkin tasarruf yetkisi kısıtlanmakta ve özellikle ticaret hayatında finansmana erişimi engellenmektedir. Özellikle tedarik zincirinde yer alan Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler (KOBİ) açısından durum ciddi bir tehlike yaratmaktadır. Zira, KOBİ'lerin finansmana erişim açısından ellerinde bulunan en değerli malvarlığı alacaklarıdır¹². Bu noktada, büyük alıcıların domine ettiği tedarik zincirleri içerisinde yer alan KOBİ'ler bakımından menfaatler dengesinin tersine döndüğü görülmektedir. Zira, kanunun koruma sağladığı borçlu konumundaki “büyük ve güçlü alıcılar” iken, zayıf konumda olanlar ise alacakları üzerinde tasarruf yetkileri kısıtlanmış “alacaklı KOBİ”lerdir. Söz konusu büyük alıcılar, sözleşmelerde genel işlem şartları içerisine koydukları devir yasağı hükümleri ile KOBİ'lerin *alacağın devri* yöntemiyle finansmandan yararlanmalarına engel olmaktadır. Bu engelin sebebi ise, borcun, borçlunun şahsen ifa etmesi gerekli borç niteliğinde olmasından veya başkaca geçerli bir meşru gerekçeden kaynaklanmamaktadır. Borçluyu koruma saikiyle getirilen düzenlemeler, bugün büyük alıcıların (borçluların) finansal açıdan daha da güçlü hale gelmelerini sağlamaktır. Oluşturulan bu tedarik zinciri sistemi içerisinde, ticari alacağını devrederek sağlayacağı finansman ile kendisine işletme sermayesi yaratabilecek KOBİ'lerin, bu kaynaktan yararlanamaması ve büyük

9 Bkz. Şener, s. 75 ve 76; N. Orkun Akseli, “Non-Assignment Clauses and Their Treatment Under UNCITRAL’s Secured Transactions Law Instruments”, Ed. Spyridon V. Bazinas, N. Orkun Akseli, *International and Comparative Secured Transactions Law: Essays in Honour of Roderick A Macdonald*, 2017, s. 80, 81 ve 82; Erbayraktar, ss. 161-166.

10 Bu konuda detaylı açıklamalar için bkz. Erbayraktar, s. 205 vd.

11 Erbayraktar, s. 169.

12 KOBİ'ler açısından sakıncalara ilişkin açıklamalar için bkz. Şener, s. 87 vd.; Ozanemre-Yayla, s. 196; Erbayraktar, ss. 239-242.

alıcıların ödemelerini beklemeleri gerekmektedir¹³. Bu durumda, KOBİ'ler tedarik zincirlerinde varlıklarını sürdürebilmek adına, ağır sözleşme şartlarını kabul etmek zorunda kalmaktadırlar¹⁴. Diğer yandan, sözleşme özgürlüğü temelinde bakıldığında, alacaklının da alacağını devretme, üçüncü kişilerle istediği şekilde sözleşme akdedebilme özgürlüğü kısıtlanmış bulunmaktadır¹⁵.

Devralanın korunmaya değer menfaatleri açısından bakıldığında ise uluslararası tartışmalarda ön plana çıkan husus, devralanın alacaklılarının devredilen alacağa erişim haklarının korunmasıdır. Ancak, alacaklı ile borçlu arasında borçlu lehine getirilen devir yasağı nedeniyle devir işleminin geçersiz sayılması halinde bu koruma reddedilmektedir. Zira geçersiz devir işlemi nedeniyle, devreden alacaklıları cebri icra veya iflas halinde devredilen alacağa erişebilirler. Bu durumda, devir yasağı, borçlu ile alacaklı arasındaki anlaşmadan hiç haberi olmayan ve devir yasağıyla ilgisi olmayan üçüncü kişileri yani devralan ve onun alacaklılarını kapsayacak şekilde genişletilmektedir. Bu açıdan, uluslararası doktrinde devir yasağının tam olarak devralanın aleyhine kararlaştırılmış olduğundan, onun çıkarları açısından dikkatle ele alınması gerektiği ileri sürülmektedir¹⁶.

Bu noktada, sözleşme özgürlüğü ilkesinden, alacaklının alacağını başkalarına devredebilme serbestisinin mi yoksa tarafların aralarında anlaşarak borçlunun

13 Finansmandan, vadesinden önce alacağının karşılığını elde eden KOBİ yararlandığı kadar, dolaylı olarak onun müşterileri de yararlanmaktadırlar. Zira, nakit paraya kavuşan KOBİ daha çok vadeli satış yapma ve iş hacmini artırma imkânı bulacaktır. Ayrıca, üretim için hammadde veya işletmesi aldığı mal veya hizmetin karşılığını peşin olarak ödeyebilecek, belki bu şekilde peşin ödeme indiriminden yararlanarak tasarruf edecektir. Diğer yandan, alacak finansmanından (factoring veya forfaiting) yararlanan KOBİ'nin ilişki içinde borçlusu da peşin yerine vadeli alım yapmış olacak ve adeta alacak finansmanı yöntemi ile kendisine kredi verilmiş gibi olacaktır. Bkz. Özakman, s. 28; Uzun-Kazmacı, s. 26.

14 Nitekim, tedarik zincirindeki global anlamda bu sorunlar o kadar belirgindir ki, uzun zamandır farklı ülke hukuklarında tartışılır durumdadır. Bu kapsamda, tedarik zincirleri açısından getirilen düzenlemelere uyum kapsamında, Türk Ticaret Kanunu'nun (TTK) 1530'uncu maddesi uyarınca ticari hükümlerle yasaklanmış işlemler ile mal ve hizmet tedarikinde geç ödemelerin sonuçları düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerin sebebinin, global olarak uygulamadaki ihtiyaçtan kaynaklanmakta olduğu açıktır. Madde, alacaklının küçük veya orta ölçekli işletme veya tarımsal veya hayvansal üretici olup borçlunun büyük ölçekli işletme olduğu halleri kapsamaktadır. Bu düzenlemeler ile tedarik zinciri içerisinde, çoğunluğu KOBİ olan tedarikçileri geç veya taksitli ödemelere karşı korunmak istenmektedir. Ancak, TTK'da bu maddeyi ihlale yönelik bir yaptırım öngörülmemiş olduğundan, getirilen düzenlemenin uygulamada KOBİ'ler açısından karşılık bulduğunu söylemek güçtür, zira KOBİ'ler bu maddeye rağmen büyük alıcıların geç ödemeleri ile karşılaşmaktadırlar. Ancak, geciken ifanın yanı sıra, çoğunlukla sözleşmelerinde devir yasakları nedeniyle bu tedarikçiler, vadesinden önce alacaklarını devredip finansman ihtiyaçlarını da karşılayamamaktadırlar.

15 Ozanemre-Yayla, s. 196.

16 Armgardt, s. 322.

yararına alacaklının devir yetkisinin mi kısıtlandığının anlaşılması gerektiği¹⁷ hususlarının tartışmalı olduğunu belirtmek gerekir. Çalışmamızın bundan sonraki bölümünde, menfaatler arası oluşan bu çatışmanın yarattığı görüş farklılıkları ve bunların hukuk sistemlerindeki düzenlemelere nasıl yansdığı ele alındıktan sonra, Türk Hukuku açısından bir değerlendirme yapılmıştır.

I. Türk Hukuku ve Karşılaştırmalı Hukukta *Pactum De Non Cedendo*

A. Türk ve İsviçre Hukukunda

Türk ve İsviçre Hukukunda çoğunluk görüşüne göre, sözleşmesel devir yasağı, sadece sözleşme tarafları (yani temel ilişkideki alacaklı ile borçlu) arasında değil, üçüncü kişilere karşı¹⁸, dolayısıyla alacak finansmanı (factoring ve forfaiting) şirketlerine karşı da ileri sürülebilir. Devir yasağının, bu mutlak etkisi sebebiyle, yasağa rağmen alacağın factoring veya forfaiting kuruluşuna devredilmesi halinde, söz konusu devir geçersiz olur, herhangi bir hüküm doğurmaz¹⁹. Bu görüşteki yazarlara göre, TBK m. 183/f.2'ye (İBK m. 164/2) göre; “*Borçlu, devir yasağı içermeyen yazılı bir borç tanınmasına güvenerek alacağı devralmış olan üçüncü kişiye karşı, alacağın devredilemeyeceğinin kararlaştırılmış bulunduğu savunmasını ileri süremez.*” hükmünün mefhum-ı muhalifinden anlaşılan, devir yasağı içeren belgeye dayanması halinde, *pactum de non cedendo*'nun herkese karşı ileri sürülebileceğidir²⁰. Bu kapsamda, devir ya-

17 Bkz. Uyanık Çavuşoğlu, s. 204 ve 205, dn. 793.

18 *Pactum de non cedendo*'nun mutlak etkiye sahip olduğu konusundaki açıklamalar için bkz. Şener, s. 83, dn. 179 (Yazar, mevcut düzenlemenin mutlak etkili olduğunu belirtmekle birlikte, kişisel alacaklardan doğmayan para alacakları için, Alman Hukukundakine benzer şekilde, mutlak etkinin kaldırılması içi yasa değişikliği yapılması gerektiğini belirtmektedir. Bkz. Şener, s. 101 ve 110); Erbayraktar, s. 279 vd., 657 ve 658. Ayrıca bkz. Armgardt, s. 325.

19 Andreas Von Tuhr (Terc. Cevat Edege), *Borçlar Hukukunun Umumi Kısım*, Cilt 1-2, Yargıtay Yayınları No: 15, Ankara, 1983, s. 844 ve 835; Ferit H. Saymen, Halid K. Elbir, *Türk Borçlar Hukuku I Umumi Hükümler*, Cilt 1, İstanbul, 1958, s. 340; Tunçomağ, s. 1084; S. Sulhi Tekinay, Sermet Akman, Haluk Burcuoğlu, Atilla Altop: *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 7. Bası, İstanbul, 1993, s. 326; Özakman, s. 22; Nisim Franko: “Alacağın Temliki”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 49, Sayı 1, 1994, s. 184; Şahin Akıncı, *Borçlar Hukuku Bilgisi Genel Hükümler*, 13. Bası, Sayram Yayınları, Konya, 2024, s. 425, 426; Şener, s. 84; Kemal Dayınlarlı, *Türk Borçlar Kanununa Göre Alacağın Devri*, 5. Bası, Dayınlarlı Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 190; Uzun-Kazmacı, s. 112; H. Kübra Ercoşkun-Şenol, *Türk Borçlar Kanunu'na Göre Alacağı Devredenin Garanti Sorumluluğu*, Ankara, 2021, s. 133, dn. 452 (Yazar, mutlak etkiyi eleştirmekte, nispi etkisizlik yönünde yasa değişikliği yapılması gerektiğini belirtmektedir).

Forfaiting sözleşmeleri açısından, İsviçre Hukukunda da devir yasağı olan bir alacağın devrinin hem devredenle devralan arasında hem de üçüncü kişilere karşı hükümsüz olduğu, devrin gerçekleşmemiş ve bu durumda alacağın hala devredene ait olduğu; ancak borçlandırıci işlemin geçerli olduğu ve devreden devralana karşı sorumlu olduğu yönünde açıklamalar için bkz. Deuber, s. 86.

20 Şener, s. 83 ve 84, dn. 179; Erbayraktar, s. 279 ve 280. Devir yasağının üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi için, aslında şekle tabi olmayan *pactum de non cedendo*'nun, TBK m.183/f.2 hükmü gereğince, yazılı olarak borç senedinde yer almasının şart olarak öngörüldüğü yönünde bkz. Özakman, s. 22.

sağına rağmen alacak devredilmişse, bu devir ne devredenle devralan arasında ne de borçluya karşı hüküm ifade eder. Borçlu, *pactum de non cedendo*'yu savunma olarak²¹ ileri sürerek ifadan kaçınabilir. Alacak, devreden malvarlığında kalmaya devam edeceğinden, devreden alacaklıları tarafından haczedilebilir²². Ancak, belirtmek gerekir ki, bu görüşte olan yazarların çoğu, devir yasağına rağmen alacağın devredilmiş olması durumunda, borçlunun icazet vermesi halinde, devir işleminin geçerli hale geleceğini kabul etmektedirler²³.

Bu durumda, devir yasağına rağmen bir alacağın alacak finansmanı (faktoring veya forfaiting) şirketine devredildiği hallerde, şirket, aralarındaki faktoring veya forfaiting sözleşmesine aykırılık nedeniyle, kendi müşterisinden (devredenden) zararının giderilmesini isteyebilir. Yargıtay'ın²⁴ da benimsediği bu

21 Borçlunun savunmasının teknik anlamda bir def'i mi yoksa itiraz mı olduğu hususunda doktrinde görüş birliği bulunmamaktadır. Borçlunun ileri sürdüğü savunmayı def'i olarak değerlendiren görüş için bkz. Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 29. Bası, Legem Yayıncılık, Ankara, 2024, s. 1398; Şener, s. 83. İtiraz olarak değerlendiren görüş için bkz. Dayınlarlı, s. 190; Erbayraktar, s. 660 (Yazar, "def'i" görüşünü, nispi etkisizlik görüşüne yakın olması nedeniyle eleştirmektedir. Bkz. s.282, 283). Zira, itiraz olması halinde hâkim re'sen nazara alırken, def'i olması durumunda borçlunun ileri sürmemesi halinde hâkim kendiliğinden dikkate alamaz.

22 Von Tuhr, s. 844; Şener, s. 84 ve 109; Dayınlarlı, s. 190; Erbayraktar, s. 280, dn. 1039.

23 Tunçomağ, s. 1085; Eren, s. 1399; Şener, s. 85, 86; Dayınlarlı, s. 191; Uzun-Kazmacı, s. 115; Erbayraktar, s. 281. Ancak bu durumda borçlunun onay vermesi yeterli olmadığı ve devir işleminin geçerli hale gelebilmesi için sözleşme ile getirilmiş olan devir yasağının yine sözleşme ile kaldırılabilmesi yönünde bkz. Şener, s. 85 ve 86; Erbayraktar, s. 281.

24 Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 18.11.2021 T., 2018/565 E., 2021/1464 K. sayılı kararına göre; "Ta-rafların borç ilişkisinden doğan alacağın başkasına devredilmesini yasaklaması hâlinde sözleşmeden kaynaklanan "akdi devir yasağı" söz konusudur. Sözleşmede kararlaştırılan devir yasağına rağmen alacak temlik edilmiş ise; yapılan devir nedeniyle alacağı devralan üçüncü kişi, borçluya başvuramaz. Bu durumda borçlu, alacağı devredene karşı akdi devir yasağı savunmasında bulunabilir. Sözleşmeden doğan devir yasağının üçüncü kişilere mutlak olarak ileri sürülmesi bazı hâllerde haksızlıklara yol açabilir. TBK'nın 183/2. maddesi bu yasağı yumuşatmak amacıyla bir istisnaya yer vermiştir. Bu hükümle sözleşmeden doğan temlik yasağının bir istisnası getirilmiştir." Hükmünden anlaşılan, 183/f.1'in mutlak etkisini kabul etmekte, TBK m. 183/f.2 ile bunun yumuşatıldığını ifade etmektedir. Yargıtay 14 HD, 2011/3185 E., 2011/7135 K. sayılı kararına göre; "Davacının dayandığı, davalılardan yüklenici ile yapılan "inşaat yapım sözleşmesi" niteliği itibarıyla yukarıda sözü edilen alacağın temlik işlemidir. Her ne kadar temlik işlemi yapılırken borçlunun rızası gerekmez ise de, BK m. 162/1 (183/1) uyarınca temlikin geçerliliği için kanun veya sözleşme ile ya da işin mahiyeti icabı temlik yapan kişinin men edilmemiş olması gerekir. Davalılar arasındaki arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesinin 3. maddesinde ise aynen "yüklenici firma kendine ait parselleri isterse kooperatif şeklinde, isterse yap-sat şeklinde yapmakta serbesttir. Temlik edemez veya sözleşmeyle doğan haklarını bir başkasına veya firmaya devredemez." hükmü bulunmaktadır. Görülüyor ki, sözleşmenin bu hükmüyle yükleniciye temlik yasağı getirilmiştir. Bundan dolayı da davacı üçüncü kişi, yüklenicinin yaptığı temlike dayanarak davalı arsa sahibinden mülkiyet nakli talebinde bulunamaz." (<https://legalbank.net/arama> (01.12.2024).

Alman Federal Mahkemesinin de borçlunun korunmaya değer menfaati nedeniyle genel işlem koşulu niteliğindeki kayıtları geçerli sayması nedeniyle kanunda değişiklik yapılma ihtiyacı doğmuştur. Bkz. Erbayraktar, s. 592 ve 593, dn. 2166.

yaklaşım çerçevesinde, *pactum de non cedendo*'dan doğan risk devralanın üzerinde kalmaktadır.

Diğer yandan, *pactum de cedendo*'nun mutlak etkisini kabul eden bu görüşe karşılık, farklı hukuk sistemlerinde kabul gören *pactum de cedendo*'nun nispi etkisi olduğu yönündeki azınlık görüşü²⁵ Türk Hukuk doktrininde de gittikçe taraftar kazanmaktadır²⁶. Bu görüşe göre, *pactum de non cedendo* yalnızca borçlu ile alacaklı arasında geçerlidir, üçüncü kişilere ileri sürülemez. Devir yasağına aykırı şekilde alacağın devredilmesi halinde, bu devir borçlu dışında herkese karşı geçerlidir. Borçlu yeni alacaklıya ifadan kaçınmaz. Borçlu, devreden ile arasındaki *pactum de non cedendo*'ya dayanarak, zarara uğramış olması halinde devredene karşı tazminat talep edebilir²⁷. Ayrıca, alacak devralanın malvarlığına geçmiş olduğundan, devreden alacaklıları tarafından haczedilemez, devreden iflası halinde söz konusu alacak iflas masasına geçmez²⁸.

Doktrinde her ne kadar çok yakın dönemde, *pactum de non cedendo*'nun borçlu ile alacaklı arasında nispi etki doğurması gerektiği görüşü kabul edilmeye başlanmış olsa da Türk Hukuku açısından TBK m. 183/f.2 (İBK m. 164/2) hükmünün de bu durumu doğrulayıcı varlığı karşısında doktrindeki baskın görüş, devir yasağının mutlak etkili olduğu doğrultusundadır. Ancak, doktrin açısından bu konunun tartışılmaya başlanmış olması Türk Hukuku açısından

25 Söz konusu görüş, farklı hukuk sistemlerinde esasında çok eski dönemlerden beri tartışılmaktadır. Bu konuda açıklamalar için bkz. Erbayraktar, s. 200 vd. (Yazar, eserinde bu görüşleri “mutlak etki teorisi” ile “salt borçlandırıcı etki teorisi” olarak adlandırmaktadır). Türk Hukukunda da bu görüşü önceden beri benimseyenler bulunmaktadır. Bkz. Jale Güral, *Hükümsüzlük Nazariyeleri Karşısında Türk Medeni Kanunun Sistemi*, Ankara 1953, s. 224.

26 Bkz. Cevdet Salih Şahin, “Alacağın Temlikinde Sözleşme ile Kararlaştırılan Temlik Sınırlama (Kısıtlama) ve Yasakları”, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 3-4, 2006, s. 510; Ozanemre-Yayla, s. 198 ve 199. Bazı yazarlar, nispi etkisizlik görüşünü, borçlunun buradaki savunma hakkının bir itiraz değil defî olmasına dayandırmaktadır. Bkz. Şahin, s. 510 ve 511 (Yazara göre, TBK m. 182/f.2 hükmünün mefhum-ı muhalifinden anlaşılan, yazılı borç tanınması devir yasağını içermekte ise, borçlu böyle bir alacağı devralana karşı devir yasağı *defîni* ileri sürebilir. Bu hükümden çıkan sonuç, Türk ve İsviçre Hukukuna göre, sözleşmede kararlaştırılan bir devir yasağına aykırı şekilde alacağın devredilmesi halinde, borçlu, kendisinden ifa talep eden devralana karşı devir yasağı *defîni* ileri sürmek suretiyle ifadan kaçınabilecektir. Yani, borçlu dilerse devir yasağı *defîni* ileri sürmüyerek, borcu alacağı devralana ifa edebilecektir. Bu nedenle, devir yasağının ileri sürülmesi, borçluya tanınmış bir itiraz değil, *defî* hakkıdır. Bu da Türk/İsviçre Borçlar Hukukunda, sözleşmeye dayanan devir yasağına aykırı olarak gerçekleştirilen bir temlik halinde nispi geçersizliğin varlığını kabulü gerekli kılmaktadır. Nispi etkisizlik görüşüne göre, *pactum de non cedendo* yalnızca borçlu ile alacaklı arasında hüküm doğurur ve alacağın devrine engel teşkil etmez).

27 Bu yönde görüşler için bkz. Şahin, s. 51 ve 511 (Yazar, nispi etkisizlik görüşünü savunmakla birlikte, borçlunun yeni alacaklıya ifadan defî ileri sürerek kaçınabileceği görüşündedir); Ozanemre-Yayla, s. 198 ve 199.

28 Şahin, s. 510.

büyük bir gelişmedir. Zira son dönemde kabul görmeye başlayan nispi etkili olma görüşünün yanı sıra, mutlak etki görüşünü kabul eden bazı yazarlar tarafından (Almanya’da olduğu gibi) ticari işler açısından istisna getirilmesi önerilmiştir²⁹.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, İsviçre Hukukunda da Türk Hukukunda olduğu gibi henüz bir düzenleme yapılmamış olmakla birlikte, İBK’nin genel hükümlerinde değişiklik yapılmasını öngören bir tasarı hazırlanmıştır (OR 2020) ancak yürürlüğe girmeden İsviçre Federal Meclisi’nin kararıyla kaldırılmıştır. Bu tasarıda, İBK m. 164’ün (TBK m. 183’e karşılık genel maddesinin) sözleşmedeki devir yasağının sadece taraflar arasındaki ilişki açısından hüküm ve sonuç doğuracağı ve devralana karşı ileri sürülemeyeceği düzenlenmişti³⁰. Söz konusu tasarı yürürlüğe girmemiş olmakla birlikte, şayet İsviçre’de ileride İBK değişikliği tekrar gündeme gelirse, bu durumda söz konusu maddenin nispi geçersizlik esas alınarak düzenlenme ihtimali bulunduğu anlaşılmaktadır. Zira, tasasının bu maddesi, o dönemde yasa tasarısını hazırlayanların, İsviçre doktrininde de ağırlık kazanmaya başlayan nispi geçersizlik görüşünü dikkate aldığı göstermektedir.

B. Karşılaştırmalı Hukukta *Pactum De Non Cedendo*

1. Alman Hukukunda

Alman Hukukunda da Almanya Medeni Kanunu (AlmMK) Art.399 uyarınca, alacağın devri sözleşme ile yasaklanabilir. Türk Hukukunda olduğu gibi, Alman doktrininde ve yargı içtihatlarında baskın görüş, AlmMK Art.399’a göre alacağı devir yasağının herkese karşı (erga omnes) geçersiz olarak yorumlamaktadır³¹. Ancak, doktrinde bu görüşe karşı nispi geçersizlik kavramı da uzun zamandır savunulmaktadır³².

1994 yılında Alman Ticaret Kanunu’nda (AlmTK) sözleşmesel devir yasakları konusunda hukuki rejim değişikliğine girilmiştir. Değiştirilen AlmTK 354a maddesi ile; alacaklıyla borçlu arasında bir para alacağı söz konusuysa ve bu

29 Türk hukukunda ilk kez ŞENER tarafından, alacağın temlikinin sözleşmeyle yasaklanmasının getirebileceği sakıncalar konusu ve bu konuda Alman Hukukunda yapılan düzenleme detaylı olarak irdelenmiştir. Yazar, Türk Hukuku açısından konuya ilişkin düzenleme önerisinde de bulunmuştur. Bkz. Şener, s. 73 vd. Bu görüşü destekleyici yönde bkz. Uzun-Kazmacı, s. 117.

30 Ozanemre-Yayla, s. 199, dn. 371.

31 Bkz. Georg Rasche: Prohibitions on Assignment, a European Civil Code and Business Financing, The European Legal Forum (E), 3-2002, s. 136; Armgardt, s. 315.

32 Bu görüşün en önemli savunucularından biri Alman Hukukçu Canaris’tir. Claus-Wilhelm Canaris, *Bankvertragsrecht*, 2. Auf, Berlin-Newyork 1982, s. 874 (Şener’den naklen s. 83 ve 84, dn. 179). Ayrıca bkz. Armgardt, s. 319. Bu konuda açıklamalar için ayrıca bkz. Erbayraktar, s. 287 vd.

alacağın doğduğu hukuki işlem her iki taraf için de ticari bir işlem ise, yani taraflar tacir ise veya borçlu taraf bir kamu hukuku tüzel kişisi, kamu hukukuna özgü özel bir malvarlığı ise, devir yasağına rağmen alacağın devredilmesi halinde devir işleminin geçerli olacağı kabul edilmiştir³³. Bunun yanı sıra, borçluyu alacaklı olmayan birine ifa tehlikesinden korumak adına, borçlunun devredene ibra etkisiyle ödeme yapabilme imkânı getirilmiştir (AlmTK 354a/2)³⁴.

AlmTK’de gerçekleştirilen bu değişiklik sonrasında, nispi geçersizlik görüşü doktrinde ağırlık kazanmaya başlamıştır³⁵. Oysaki, Alman Hukukunda böyle bir istisna hüküm getirilme fikrinin temelleri esasında çok daha eskiye dayanmaktadır. Nispi geçersizlik görüşü ise, AlmTK’nin kanunlaşması döneminde ortaya çıkmamıştır. Özellikle, AlmMK Art.399 hükmünün tarihçesine bakıldığında, esasında Alman Hukukunda 20. yüzyılın ortalarına kadar söz konusu düzenlemenin nispi geçersizlik olarak yorumlandığı görülmektedir. Biraz daha geçmişe gidilip AlmMK’nin ilk taslağına bakıldığında ise, o dönemde alacağın devri yasağının üçüncü kişilere etkisi olmadığı anlaşılmaktadır. Alman doktrininde, zaman içinde bu görüşün değişerek mutlak etki görüşünün ağırlık kazandığı, ancak, bu değişimin sebebi olarak, o dönem yasama komisyonlarında mutlak geçersizliğe yönelik düzenlemenin arka planında, sözleşme ile kabul edilen devir yasaklarının uygulama üzerinde etkisi olmayan, nadir uygulanan istisnalar olduğu fikrinin yattığı belirtilmektedir. Fakat, eski dönemde yasa koyucular, büyük şirketlerin daha sonra bu istisnayı bir kural haline dönüştüreceklerini ve bunun neticesinde karşılaşılacak büyük ekonomik sonuçları tahmin edememişlerdir³⁶. Ancak, bu ekonomik sorunun baş göstermesi üzerine, bir yandan hukukçular ve ekonomistler söz konusu düzenlemeyi eleştirmekteyken, diğer yandan 1936-37 döneminde Alman Maliye Bakanlığı tarafından özellikle KOBİ’ler için dezavantajlı olduğundan, uygulamada ayırım gözetmesizin her sözleşmeye devir yasağı konulmaması yönünde bir tavsiye yayımlamıştır³⁷. Bu sürecin neticesinde ise geline nokta ise, 1994 yılında AlmTK’de yasal rejim değiştirilerek, yukarıda belirtilen düzenleme yapılmıştır³⁸. Alman

33 Bkz. Şener, s. 90 ve 91; Uzun-Kazmacı, s. 116; Rasche, s. 136; Armgardt, s. 316.

34 Armgardt, s. 316. Ancak, Alman doktrininde 356a/2 hükmü uyarınca borçlunun isterse devredene ödeme yaparak borçtan kurtulma imkânı karşısında, devralanın teminatsız bir pozisyonda olduğu belirtilerek, devralanın sağladığı kredi açısından hala güvenilir bir teminattan yoksun olduğu yönünde eleştirilmektedir. Zira bu düzenleme ile, devir yasağı kapsamındaki devredilemezlik, borçluların ilk alacaklılarına ödeme yapması ve devralana ödeme yapmaması riskiyle yer değiştirmiştir. Rasche, s. 136.

35 Armgardt, s. 319.

36 Armgardt, s. 320, 321. Ayrıca bkz. Uyanık-Çavuşoğlu, s. 81; Şener, s. 87, dn. 189.

37 Rasche, s. 136.

38 Söz konusu düzenlemenin tacir olmayan kişileri kapsıyor olması, eşitliğe aykırılık gerekçesiyle Alman doktrininde eleştirilmektedir. Bkz. Şener, s. 90 ve 91, dn. 194; Rasche, s. 137; Armgardt,

doktrininde, bu düzenleme ile, KOBİ'lerin alacaklarını banka ve faktoring şirketlerine devrederek finansman sağlamalarının kolaylaştırılmış olduğu ve bu bakımdan da pratik bir ödeme sahip olduğu ifade edilmektedir³⁹.

2. Avusturya Hukukunda

Avusturya Hukukunda *pactum de non cedendo*'ya ilişkin açık bir düzenleme bulunmamakla birlikte, içtihat hukuku kapsamında alacağın devrinin sözleşme ile engellenebileceği kabul edilmektedir. Diğer ülkelerdeki mutlak etki ve nispi etki tartışması Avusturya Hukuku açısından da geçerlidir⁴⁰. Fakat, Alman Hukukunu takip eden Avusturya Hukukunda da 2005 yılında AlmTK'ye benzer bir düzenleme benimsenmiştir (AvTK m. 1396a)⁴¹. Ancak, AvTK'deki düzenleme, Alman Hukukundan farklı olarak, borçlunun ilk alacaklısına ödeme yaparak borçtan kurtulmasına ilişkin bir düzenleme içermemektedir⁴².

3. Fransız Hukukunda

Fransız Medeni Kanununa göre diğer hukuk sistemlerinden farklı olarak, alacak devrinin borçluya ve üçüncü kişilere karşı geçerli olabilmesi için borçluya bildirim yapılması gerekmektedir (FMK m. 1690). Ancak, 1981 yılında yapılan bir değişiklik ile işletmelerin faaliyetlerinden kaynaklanan alacaklarını kredi kuruluşlarına devretmelerine imkân veren düzenlemeyi (Loi Dailly) yürürlüğe koymuştur. Devredenin, alacaklarını liste halinde kredi kuruluşuna vermesi gerekli ve yeterlidir. Bu durumda ayrıca bildirim yapılması gerekmemektedir⁴³. Bunun dışında, Fransız Hukukunda sözleşmesel devir yasaklarının üçüncü kişilere karşı etkisi yoktur, yani sadece taraflar arasında geçerlidir⁴⁴. Yüksek Mahkeme (Cour de Cassation) kararlarında da sözleşmesel devir yasağının, alacağın kredi kuruluşuna devrini engellemeyeceğini; kredi kuruluşu borçlu ile devreden arasında öngörülen yasağa tabi olmadığından, yasağın devralanın üzerinde etkisi olmadığını belirtip böyle bir yasağa aykırı devir halinde, devredene, borçluya karşı zararlarını giderme sorumluluğu yüklenebileceği ifade edilmiştir. Ancak, bir istisna olarak, FMK m. 900/1 uyarınca devir yasağı geçici

s. 321 ve 322.

39 Bu konuda açıklamalar için bkz. Erbayraktar, s. 592 vd., dn. 2165.

40 Armgardt, s. 324.

41 Kanun değişikliğinin gerekçesinde de sözleşme ile kararlaştırılan devir yasağı uygulamasının KOBİ'ler aleyhine yaygınlaşmaya başlaması nedeniyle, AlmTK m. 354a ve UNCITRAL m. 9 düzenlemeleri örnek alınarak AvTK m. 1369a'da değişiklik yapıldığı belirtilmektedir. Erbayraktar, s. 578.

42 Uzun-Kazmacı, s. 116.

43 Rasche, s. 134 ve 135; Armgardt, s. 325 ve 326. Ayrıca bkz. Uyanık Çavuşoğlu, s. 90, ss. 95-98.

44 Armgardt, s. 325.

ve meşru bir menfaate dayanmaktaysa, bu durumda üçüncü kişilere karşı etkili olabilir⁴⁵.

4. İngiliz Hukukunda

İngiliz Hukukunda, devir yasağının niteliği tartışmalıdır. Devir yasağının, devri engellenemeyen salt sözleşmesel bir devir kısıtlaması olduğunu savunan görüşün (sözleşme-contract görüşü) yanı sıra, sözleşmesel hakları mülkiyet olarak nitelendirip eşyanın doğası gereği sahip olduğu “devredilebilirlik”ten yoksun bırakmak olduğunu savunan bir görüş (mülkiyet - property görüşü) bulunmaktadır⁴⁶. Mülkiyet görüşüne göre, bir malvarlığı değeri olan “alacak hakkı”, mülkiyet olarak değerlendirilmekte ve devir yasağı da mülkiyeti devretme özgürlüğüne müdahale olarak görülmektedir. Sözleşme görüşüne göre ise, devir yasağı sözleşme ile yaratılan bir haktır, taraflar sözleşme özgürlüğü çerçevesinde diledikleri şekilde devir yasağı düzenlemesi yapabilirler⁴⁷.

İngiliz Hukukunda, eski anlayışa göre, devretme serbestisi, devredenin, sözleşmesel devir kısıtlamasına rağmen, alacaklarını bir başkasına devretme yeteneğini ifade etmektedir. Zira bu sayede varlığın (alacağın) ekonomik değeri kullanılmaktadır. Sözleşme özgürlüğü ise, borçlu ile alacaklı arasında kararlaştırılan ve sözleşmeye borçluyu koruyucu nitelikte kısıtlamalar konulabilmesini ifade etmekteydi⁴⁸. Ancak daha sonra doktrinde sözleşme özgürlüğü görüşünde olanlar genellikle sözleşmesel devir yasağının devredenin üçüncü kişilere devretme hakkı üzerinde bir etkisi olmaması gerektiğini ileri sürmeye başlamışlardır⁴⁹. Fakat, bu görüşe göre, (yasal temlik söz konusu değilse⁵⁰)

45 Rasche, s. 135.

46 G. J. Tolhurst, J. W. Carter, “Prohibitions on Assignment: Contract or Property?”, *Butterworths Journal of International Banking and Financial Law*, December 2014, s. 692 vd., Contract or Property; G. J. Tolhurst, J. W. Carter, “Prohibitions on Assignment: A Choice To Be Made”, *The Cambridge Law Journal*, Cilt 73, Sayı 2, Temmuz 2014, s. 405 vd., (Choice). Ayrıca bkz. Akseli, s. 82 vd. (Yazar, ABD doktrininin bakış açısının devretme özgürlüğüne karşı sözleşme özgürlüğü (free alienability vs. freedom of contract) olduğunu, İngiliz ve Avusturya doktrininin bakış açısının mülkiyete karşı sözleşme özgürlüğü (property vs. freedom of contract) olduğunu ifade etmektedir. Bkz. Akseli, s. 82.

47 Tolhurst, Carter, *Contract or Property*, s. 692; Akseli, s. 83. Bu görüşlerin müşterek hukuk ve modern hukuktaki değerlendirmeleri konusunda açıklamalar için bkz. Erbayraktar, s. 200 vd. (Yazar, mülkiyet temeline dayanan görüşü salt borçlandırıcı etki teorisi, sözleşme temeline dayanan görüşü mutlak etki teorisi olarak adlandırmaktadır).

48 Akseli, s. 82 ve 83.

49 Açıklamalar için bkz. Akseli, s. 83. Bu görüşte bkz. Tolhurst, Carter, *Contract or Property*, s. 692.

50 İngiltere’de alacağın devri ikiye ayrılmaktadır. Biri yasal temlik (statutory assignment), diğeri ise hakkaniyet hukukuna dayalı (equity) temliktir. Yasal temlik, Mülkiyet Kanunu (Law of Property Act 1925) m. 136’da belirlenen şartları taşıyan temliktir. Devir yasağı bulunan bir alacak, yasal temlike konu olamaz. Bu şartları taşımayan temlik ise equity temliktir. Örneğin, borçluya bildirim

devralan, devreden tarafın katılımı olmadan borçluya karşı ifa davası açamaz⁵¹. Yani, sözleşmesel devir yasağı, devralanın haklarını borçluya ileri sürebilmesini engellemektedir. Bu durumda, devir borçluya karşı “nispeten” etkisizdir. Zira, borçlu devir bildirimi görmezden gelip ilk alacaklıya ödeme yapabilir⁵². Diğer yandan, İngiliz Hukukunda devir yasağının aşılması konusunda alternatif bir yol olarak “declaration of trust” müessesesi bulunmaktadır⁵³. Buna göre, devralan (beneficiary) ile devreden (trustee) arasındaki “declaration of trust” sayesinde, devreden (trustee) sözleşmeden doğan edim borçlarını yerine getirmemesi halinde, devralanın (beneficiary) doğrudan borçluya karşı dava açma imkânı bulunmaktadır ve bu davaya devredeni de davalı olarak dâhil edebilmektedir⁵⁴.

İngiliz doktrininde yaşanan bu görüş ayrılıkları devam ederken, 1993 yılında House of Lords’un (Lordlar Kamarası) “Linden Gardens Trust Ltd v Lenesta Sludge Disposal” kararında devir yasağının etkisinin, sözleşmedeki yasağın yorumlanması yöntemiyle belirleneceğini görüşü benimsenmiştir. Kararda, devir yasağının geçerliliği kabul etmekle birlikte, devralan ile devreden arasındaki devrin de geçerli olacağı ifade edilmiştir. Kararda ayrıca, devir yasağının sözleşmede açıkça yazılması, devrin borçlunun rızasına tabi tutulduğu hallerde makul sebep olmaksızın devrin reddedilmemesi, kamu düzenine aykırı yasaklar konulmaması gibi ilkeler benimsenmiştir⁵⁵.

Karardan sonra da “mülkiyet” ve “sözleşme” görüşleri zemininde konu tartışılmaya devam etmiştir. Neticede, İngiltere Hükümeti küçük işletmelerin alacak finansmanına erişimini engelleyen bariyerleri kaldırmak amacıyla, 2015 yılında Küçük İşletmeler, Girişim ve İstihdam Yasası 2015’te (The Small Business, Enterprise and Employment Act 2015)⁵⁶ değişiklik yaparak, devir yasakları-

yapılmamışsa, bu durumda equity temlik söz konusu olur. Bkz. Louise Gullifer, “Should Clauses Prohibiting Assignment Be Overridden By Statute?”, *Penn State University Journal of Law & International Affairs*, Cilt 4, Sayı 1, Aralık 2015, s. 50 ve 51. Ayrıca bkz. Akseli, s. 83, dn. 35 (Ellis v Torrington [1920] 1 KB 399, 410-11 “Common law, borçları kişisel yükümlülükler olarak ele aldı ve borçların devrini yalnızca borçluya karşı hukuki dava açma hakkının devri olarak gördü ve kesinlikle sınırlı sayıda dava dışında, bu tür devirleri tanımadı. Equity mahkemeleri her zaman farklı bir görüşe sahipti. Borçları bir mülk olarak ele aldılar ve mülkü tasarrufa tabi tutmak için bir hukuki dava açma zorunluluğunu yalnızca mülkün devrinden sonra gelen bir olay olarak gördüler.”)

51 Rasche, s. 138; Armgardt, s. 325; Tolhurst, Carter, *Contract or Property*, s. 693.

52 Rasche, s. 138.

53 İngiliz hukukunda bir mülkiyet veya hak üzerinde birlikte hak sahibi olmayı sağlayan hukuki belgedir.

54 Rasche, s. 138; Akseli, s. 83.

55 Karar hakkında detaylı açıklamalar için bkz. Akseli, s. 83 ve 84; Tolhurst, Carter, *Contract or Property*, s. 693 ve 694.

56 Küçük İşletmeler, Girişim ve İstihdam Yasası 2015, <https://www.gov.uk/government/collecti- ons/small-business-enterprise-and-employment-bill>

nın geçersiz sayılacağını kabul etmiştir⁵⁷. 2018 yılında ise, söz konusu düzenlemeye istinaden Ticari Sözleşme Şartları (Alacağın Devri) Yönetmeliği [The Business Contract Terms (Assignment of Receivables) Regulations 2018]⁵⁸ yayımlanmıştır. Yönetmelik, küçük işletmelerin mal, hizmet veya maddi olmayan duran varlıkların tedariki sözleşmelerinden doğan alacaklarının devrine ilişkin herhangi bir yasak, koşul ve kısıtlamayı geçersiz hale getirerek, küçük işletmelerin *alacağa dayalı finansmana* erişmesini kolaylaştırmayı amaçlamıştır. Yönetmelik, devralanların, tedarikçiler ve borçlular arasındaki temel sözleşme düzenlemelerinin şartlarını görmezden gelebileceği anlamına gelmeyeceğini; mevcut takas haklarının devralanı bağlamaya devam edeceğini de düzenlemektedir.

5. ABD Hukukunda

Amerikan Hukuku, Common Law sisteminden etkilenmekle birlikte, son dönemde ABD’de gelişen alacak finansmanı alanındaki yeni anlayış da düzenlemelere yansımıştır. ABD’de de önceleri devir yasağının mutlak etkiye sahip olduğu düşünülmekteyken, gelişen yeni içtihat sonrasında, Amerikan Tekdüzen Ticaret Kanununda (ATK- Uniform Commercial Code/UCC) Bölüm 9-318 (4)’te değişiklik yapılmıştır⁵⁹. Buna göre, ticari finansman işlemlerinde alacakların devrini yasaklayan veya kısıtlayan sözleşme kayıtlarının geçersiz kabul edilmektedir⁶⁰.

6. Uluslararası Düzenlemelerde

UNCITRAL⁶¹ ve UNIDROIT⁶² gibi kuruluşlar tarafından, gerek uluslararası ticarete ilişkin kuralların modernizasyonu gerekse uluslararası özel hukukun ülkeler arasında uyumlu hale getirilmesi amacıyla çeşitli düzenlemeler yapılmaktadır⁶³. Bu kuruluşlar tarafından geliştirilen uluslararası ticarete ilişkin düzenlemelere genel olarak bakıldığında, uluslararası iyi uygulamanın (interna-

57 Akseli, s. 89. Gullifer, İngiliz Hukukunda devir yasaklarına ilişkin argümanları da ortaya koyarak, bu konuda yasal düzenleme yapılmasının gerekip gerekmediğini değerlendirmek amacıyla gerçekleştirdiği anket çalışması sonuçlarını dikkate alarak yaptığı değerlendirmede, sözleşmesel devir yasağının yasal olarak geçersiz hale getirilmesinin faydalı olacağını anlaşıldığını ileri sürmüştür. Bkz. Gullifer, s. 68.

58 Ticari Sözleşme Şartları (Alacağın Devri) Yönetmeliği, <https://www.legislation.gov.uk/ukdsi/2018/9780111171080>

59 Uyanık-Çavuşoğlu, s. 104, dn. 431.

60 Armgardt, s. 325; Uzun-Kazmacı, s. 117.

61 The United Nations Commission on International Trade Law.

62 The International Institute for the Unification of Private Law.

63 Bu kuruluşların yaptıkları düzenlemelere ilişkin bilgiler için bkz. Rasche, s. 139; Armgardt, s. 332 ve 333; Faktoring Konvansiyonu ile ilgili açıklamalar için bkz. Uyanık-Çavuşoğlu, s. 204 ve 205.

tional best practice), özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler için finansmana erişimi kolaylaştırmak amacıyla alacakların devredilebilirliğini ve tedavülünü kolaylaştırmayı amaçlayan bir yaklaşımı savunduğu görülmektedir. Bu düzenlemelerde devir yasağının geçersiz sayılmasına neden olan temel düşünce ise, ekonomik düzenin alacakların devredilebilirliğine ve işlem masraflarının azaltılmasına olan menfaatin, borçlunun özel menfaatine üstün tutulmasıdır. Söz konusu düzenlemeler;

- Uluslararası Ticarete Alacakların Devri Hakkındaki UNCITRAL Konvansiyonu⁶⁴ (United Nations Convention on the Assignment of Receivables in International Trade) m. 9/1;
- UNIDROIT Faktoring Konvansiyonu (UNIDROIT Factoring Convention) m. 6/1;
- Teminatlı İşlemler Hakkında UNCITRAL Model Kanunu (UNCITRAL Model Law on Secured Transactions) m. 13/1;
- UNIDROIT Faktoring Model Kanunu 2023 (UNIDROIT Factoring Model Law 2023) m. 8.

Yukarıda belirtilen model kanunlar ve konvansiyonlarda alacak devriyle ilgili benzer düzenlemeler yer almaktadır. Buna göre, alacağın devri, borçlu ile devreden arasındaki devreden alacağı devretme hakkını herhangi bir şekilde sınırlayan sözleşme kayıtlarına rağmen geçerli kabul edilmektedir. Ayrıca, borçlunun, devir sebebiyle sözleşmeyi feshedemeyeceği de belirtilmektedir.

Son olarak belirtmek gerekir ki, 2023 yılında yayımlanan yeni UNIDROIT Faktoring Model Kanunu (FMK)⁶⁵, diğer uluslararası düzenlemelerden bir adım daha ileri giderek, faktoringe konu olacak alacaklar bakımından, borçlunun devir karşılığı bir hükümle ilgili olarak sözleşmenin ihlali nedeniyle devreden kişiden tazminat talep etme hakkının korunmayacağını düzenlemektedir (FMK m. 8/f.2).

64 Uluslararası Ticarete Alacakların Devri Hakkındaki Birleşmiş Milletle Konvansiyonu içinde yer alan UNCITRAL Sekteterliği'nin Açıklayıcı Notuna (Explanatory Note) göre; "Sözleşmenin temel amacı, ulusal sınırlar arasında daha uygun oranlarda sermaye ve kredinin bulunabilirliğini teşvik etmek ve böylece mal ve hizmetlerin sınır ötesi hareketini kolaylaştırmaktır. Sözleşme, varlık bazlı borç verme, faktoring, fatura iskontosu, forfaiting ve menkul kıymetleştirme ve finansman sağlanmayan işlemler dahil olmak üzere önemli alacak finansmanı işlemleri bağlamında ortaya çıkan bir dizi sorunla ilgili yasal belirsizliği azaltarak bu amaca ulaşmaktadır." (Bkz. United Nations Convention on the Assignment of Receivables in International Trade, s. 28) <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/cte-assignment-convention-e.pdf> (30.11.2024).

65 FMK'nın İngilizce ve Fransızca versiyonları için bkz. <https://www.unidroit.org/instruments/factoring/model-law-on-factoring/> (30.11.2024).

II. Türk Hukuku Açısından Değerlendirme

Karşılaştırmalı hukuk açısından bakıldığında, Türk ve İsviçre Hukuku dışında tüm hukuk sistemlerinde, ticari faaliyetlerden kaynaklanan işlemler veya küçük işletmeler açısından alacağın devrinin sözleşmeyle yasaklanması konusunda bir takım istisna hükümlerin kabul edildiği görülmektedir. Gerek bu düzenlemeler gerekse doktrindeki görüşler açısından değerlendirildiğinde, *pactum de non cedendo*'nun mutlak etkili olduğu veya olması gerektiği görüşü gittikçe zayıflamakta, nispi geçersizlik görüşü baskın hale gelmektedir. Uluslararası düzenlemelerde de bu yaklaşım tarzı oldukça net görülmektedir. Bunun temel iki nedeni;

- i. Sözleşme özgürlüğü kavramından sadece tarafların istedikleri içerikte sözleşme düzenleyebilecekleri ve bu kapsamda sözleşmeye devir yasakları koyabilecekleri anlayışının yanı sıra, alacaklının tasarruf yetkisinin kısıtlanmaması ve üçüncü kişilerle sözleşme yapmasının engellenmemesinin de sözleşme özgürlüğünün diğer boyutu olduğunun,
- ii. Büyük alıcıların ödeme yapacakları alacaklıları takip etmedeki zorluğun, küçük alıcıların (veya bazı hukuk sistemlerinde tüm tacirlerin) finansman ihtiyaçlarından ve büyük alıcılar ile küçük satıcılar arasındaki ekonomik denge-sizlikten daha önemli olmadığına, anlaşılmaya başlanmasıdır. Söz konusu anlayışın Türkiye açısından kabul edilmemesi için hiçbir neden yoktur. Aksine, gelişmiş ekonomilere ve köklü hukuk sistemlerine sahip ülkelerde dahi yukarıda belirtilen ekonomik gerekçelerle ve alacakların tedavülünün engellenmemesi amacıyla, bu yönde ciddi yasal rejim değişiklikleri yapılmışken, Türkiye'de de bu tür bir yasal rejim değişikliğine gidilmesi elzem hale gelmiştir. Zira Türkiye'deki tüm işletmelerin %99,8'i KOBİ'lerden oluşmakta ve bu işletmeler toplam istihdamın %76,7'sini sağlamaktadır. Bu oranlar Türkiye ekonomisinde KOBİ'lerin öneminin büyüklüğünü çarpıcı olarak göstermektedir⁶⁶. Bu çerçevede değerlendirildiğinde;

- Birinci olarak, Türk Hukukunda hâlâ *sözleşme özgürlüğü* kavramından sadece sözleşme içeriğinin taraflarca istenildiği şekilde kararlaştırılabileceği ve tarafların istedikleri gibi devir yasağı düzenlenebilecekleri anlayışı devam etmektedir. Diğer yandan, tasarruf yetkisi kısıtlanan ve malvarlığı değeri olarak alacak haklarını üçüncü kişilere devretmeleri büyük alıcılar tarafından keyfi şekilde engellenen KOBİ'lerin, alacaklarını devretmek için sözleşme akdedebilme özgürlükleri göz önünde bulundurulmamaktadır. Kanaatimizce, sözleş-

66 Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) Önemi ve İkinci OECD-KOBİ İstanbul Bakanlar Konferansı, https://www.mfa.gov.tr/kucuk-ve-orta-buyuklukteki-isletmelerin-_kobi_-onemi-ve-ikinci-oecd-kobi-istanbul-bakanlar-konferansi.tr.mfa (30.11.2024)

me özgürlüğü ilkesi çerçevesinde, borçlu ancak kendisi ile alacaklı arasında etki doğuracak şekilde devir yasağı öngörebilmelidir⁶⁷. Bu yaklaşım her iki taraf açısından da koruyucu ve daha adil bir çözüm sunmaktadır. Bu durumda, borçlunun alacağın devri yüzünden zarara uğraması söz konusu olursa, zararının giderilmesi için aralarında devir yasağı anlaşması bulunan kendi alacaklığına başvurabilecektir.

- İkinci olarak, doktrinde her ne kadar, sözleşmede kararlaştırılan devir yasaklarının, alacaklının TMK m. 23/f.2 aykırı şekilde ekonomik özgürlüğünden vazgeçmesi veya ahlaka aykırı derecede ekonomik tasarruf özgürlüğünün kısıtlanması anlamına geleceği veya bu devir yasaklarının genel işlem şartı denetimine tabi tutulması halinde koşullar oluşmuşsa TBK m. 21/f.1,2 uyarınca yazılmamış sayılabileceklerine ilişkin görüşler ileri sürülmekteyse de⁶⁸, yukarıda izah edilen gerekçelerle bu tartışmalar teorik olarak kalmakta, uygulamada karşılığı bulunmamaktadır⁶⁹. Zira, tedarik zincirindeki KOBİ'ler çoğu zaman büyük alıcılardan olan alacaklı için dava ve icra takibi haklarını dahi kullanmamaktadırlar⁷⁰. Tedarik sözleşmeleri kapsamında sürekli ilişki içerisinde kalabilmek adına, sözleşmeleri feshetmedikleri gibi, alacak haklarını da yargı yoluyla takip ve tahsil etmemektedirler. Nitekim bu doğrultuda gelişmiş içtihadı rastlamak da zordur.

67 Aynı yönde bkz. Rasche, s. 138; Ozanemre-Yayla, s. 198 ve 199; Ercoşkun-Şenol, s. 133.

68 Ozanemre-Yayla, s. 198; Ercoşkun-Şenol, s. 130; Erbayraktar, ss. 621-625.

69 Nitekim Yargıtay kararlarının alacaklı aleyhine olduğunu ve hatta Türk Hukukunda olduğu gibi Alman Hukukunda da Alman Federal Mahkemesinin borçlunun korunmaya değer menfaati nedeniyle genel işlem koşulu niteliğindeki kayıtları geçerli sayması nedeniyle kanunda değişiklik yapılma ihtiyacı doğduğunu belirtmiştik. Bkz. dn. 24.

70 Kaldı ki, dava açılması halinde de doktrindeki söz konusu görüşler doğrultusunda içtihat oluşma ihtimali zayıftır. Nitekim doktrinde Şener, burada alacaklının "alacak" hakkının özüne dokunulmadığından ve alacaklı hak sahibi olarak kalmaya devam ettiğinden, böyle bir devir yasağının TMK m. 23/f.2'ye aykırı olduğunun kabul edilmesinin uygulama alanı bulamayacağını belirtmektedir. Ayrıca, genel işlem şartları açısından da, pactum de non cedendo'nun genel işlem şartı olarak işlerlik kazanması halinde dahi, bu şartın TBK m. 25 kapsamında gerçekleştirilecek içerik denetimine dayanabileceğini ve dolayısıyla geçerli olduğunu belirtmektedir. Bkz. Şener, s. 99 ve 100. Diğer yandan, Yargıtay'ın tacirler bakımından genel işlem şartı denetiminde tüketicilerden farklı olarak oldukça her somut olay özelinde dikkatle değerlendirmek gerektiği görüşünü benimsediği görülmektedir. Yargıtay, tacirler açısından, "basiretli tacir olma" ilkesini oldukça katı değerlendirmekte ve hatta bazı kararlarında genel işlem şartına konu sözleşme hükümünün "ekonomik yıkım yaratacak düzeyde" olması kriterini aramaktadır. Bkz. Yargıtay 17 H.D. 3.7.2018 T., 2017/1825 E., 2018/6690 K. sayılı karar (Karar metni ve kararın eleştirisi için bkz. Rıza Gündoğdu, "Bir Yargıtay Kararı Işığında Tacirler Bakımından Genel İşlem Koşullarının Değerlendirilmesi", *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt 15, Sayı 165, Mayıs 2020, s. 955 vd.)

Sonuç

Yukarıda incelenen hukuk sistemlerinde kanun koyucular, ilgili değişiklikleri yapmadan önce etki analizleri de yaparak, konuyu derinlemesine tartışmış⁷¹ ve uluslararası konvansiyonları da dikkate alarak kendi ulusal yasalarında gerekli değişiklikleri yapmışlardır. Netice itibarıyla, Türk Hukukunda mevcut düzenleme karşısında, diğer hukuk sistemlerinde olduğu gibi, uygulamada çözüm bulmanın zor olduğu görünmektedir. Kanaatimizce, kanun değişikliğine gidilmeksizin uygulamada çözüm bulunabilecek olsaydı, günümüz koşullarında hâlâ tedarik zincirindeki bu sorunların devam etmiyor olması gerekirdi. Bu nedenle, biz de kanun değişikliği yapılması yönündeki görüşlere katılmaktayız⁷². Bu kapsamda, doktrinde Şener tarafından yapılması önerilmiş olduğu gibi kişisel sebeplerden doğmayan para alacakları açısından devir yasağının mutlak etkisinin kaldırılması amacıyla Türk Borçlar Kanununda değişiklik yapılması⁷³ ya da ticari finansman işlemlerinde alacakların devrini yasaklayan veya kısıtlayan sözleşme kayıtlarının geçersiz kabul edilmesine yönelik bir düzenleme yapılmasının gerekli olduğunu değerlendirmekteyiz.

71 Örneğin, İngiltere’de 2015 tarihli Kanun reformunun yürürlüğe girmesinden önceki süreçte, ilgili bakanlığın etki analizi belgesinde müdahalenin gerekçesi şu şekilde açıklanmıştı: “Ticari alacakların devri yasağını geçersiz kılmak için yasa çıkarmaktan başka alternatif seçenekleri değerlendirdik. İşletmelere ticari alacakların devri yasağı maddelerini geçersiz kılmamanın yararları konusunda rehberlik sunmayı veya işletmelerin gönüllü bir koda katılmasını talep etmeyi değerlendirebilirdik. Ancak bu önlemler, işletmeleri bu maddeleri geçersiz kılmaya zorlamazdı ve sorunu çözmek için dağınık bir çaba yaratırdı. Bu nedenle, bu sözleşmesel engeli ancak yasa yoluyla kaldırabileceğimiz sonucuna vardık.” Akseli, s. 88, dn. 59.

72 Aynı yönde bkz. Şener, s. 101, 110; Uzun-Kazmacı, s. 117; Ozanemre-Yayla, s. 199; Ercoşkun-Şenol, s. 133.

73 Bkz. Şener, s. 101 ve 110.

KAYNAKLAR

- Akıncı, Şahin, *Borçlar Hukuku Bilgisi Genel Hükümler*, 13. Bası, Sayram Yayınları, Konya, 2024.
- Akseli, N. Orkun, “Non-Assignment Clauses and Their Treatment Under UNCITRAL’s Secured Transactions Law Instruments”, Ed. Spyridon V. Bazinas, N. Akseli, *International and Comparative Secured Transactions Law: Essays in Honour of Roderick A Macdonald*, 2017, ss. 77-93.
- Armgardt, Matthias, “Die Wirkung Vertraglicher Abtretungsverbote im Deutschen und Ausländischen Privatrecht”, *The Rabel Journal of Comparative and International Private Law*, Cilt 73, Sayı 2, 2009, ss. 314-335.
- Aşık, Pınar, *Hukuki Açından Forfaiting*, 2. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.
- Dayınlarlı, Kemal, *Türk Borçlar Kanununa Göre Alacağın Devri*, 5. Bası, Dayınlarlı Yayıncılık, Ankara, 2019.
- Deuber, Andreas, *Rechtliche Aspekte in Der Forfaitierung*, Haupt, 1993.
- Ekşi, Nuray, “Forfaiting Sözleşmesi”, *Facultatis Decima Anniversaria 10. Yıl Armağanı*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul, 1993, ss. 245-280.
- Erbayraktar, Burcu, *Alacağın Devrinin Sözleşme ile Engellenmesi (pactum de non cedendo)*, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2021.
- Ercoşkun-Şenol, H. Kübra, *Türk Borçlar Kanunu’na Göre Alacağı Devredenın Garantisi Sorumluluğu*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.
- Eren, Fikret, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 29. Bası, Legem Yayıncılık, Ankara, 2024.
- Franko, Nisim, “Alacağın Temliki”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 49, Sayı 1, 1994, ss. 177-197.
- Gullifer, Louise, “Should Clauses Prohibiting Assignment Be Overriden By Statue?”, *Penn State University Journal of Law & International Affairs*, Cilt 4, Sayı 1, Aralık 2015, ss. 47-68.
- Gündoğdu, Rıza, “Bir Yargıtay Kararı Işığında Tacirler Bakımından Genel İşlem Koşullarının Değerlendirilmesi”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt 15, Sayı 165, Mayıs 2020, ss. 955-971.
- Güral, Jale, *Hükümsüzlük Nazariyeleri Karşısında Türk Medeni Kanunun Sistemi*, Ankara, 1953.
- Hatemi, Hüseyin; Gökyayla, Emre, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 5. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2021.
- Oğuzman, M. Kemal; Öz, Turgut, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt 2, 19. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2024.
- Ozanemre-Yayla, H. Tolunay, *Alacağın Devri İşleminin Geçerliliği ve Sebeple Olan İlişkisi (İlliliği)*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2019.
- Özakman, Cumhur, *Factoring Sözleşmeleri*, İstanbul, 1988.
- Rasche, Georg, “Prohibitions on Assignment, a European Civil Code and Business Financing”, *The European Legal Forum (E)*, 3-2002, ss. 133-140.
- Saymen, Ferit H.; Elbir, Halid K., *Türk Borçlar Hukuku I Umumi Hükümler*, Cilt 1, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1958.

- Şahin, Salih, “Alacağın Temlikinde Sözleşme ile Kararlaştırılan Temlik Sınırlama (Kısıtlama) ve Yasakları”, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 3-4, 2006, ss. 495-520.
- Şener, Oruç Hami, *Factoring’de Borçlunun Hukuki Durumu ve Özellikle Temlikin Sözleşmeyle Yasaklanması*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005.
- Tekinay, S. Sulhi; Akman, Sermet; Burcuoğlu, Haluk; Altop, Atilla, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 7. Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1993.
- Tolhurst, G. J.; Carter, J. W., “Prohibitions on Assignment: Contract or Property?”, *Butterworths Journal of International Banking And Financial Law*, December 2014, ss. 692-697.
- Tolhurst, G. J.; Carter, J. W., “Prohibitions on Assignment: A Choice To Be Made”, *The Cambridge Law Journal*, Cilt 73, Sayı 2, Temmuz 2014, ss. 405-434.
- Tunçomağ, Kenan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt 1, 6. Bası, İstanbul, 1976.
- Uzun-Kazmacı, Özge, *Factoring Sözleşmesi*, 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014.
- Uyanık-Çavuşoğlu, Ayfer, *Factoring ve Özellikle Milletlerarası Özel Hukukta Factoring Sözleşmesi*, Çağ Üniversitesi Yayınları No: 3, Mersin, 2004.
- Von Tuhr, Andreas (Terc. Cevat Edege), *Borçlar Hukukunun Umumi Kısımı*, Cilt 1-2, Yargıtay Yayınları No: 15, Ankara, 1983.